Над низьким заболоченим лісом лунали довгі глухі звуки. Неначе скаржачись на непривітну холодну осінь, стогнав звір, і ніхто не відгукувався йому у відповідь. Де висловлював свою нудьгу великий чорний лось, який стояв на узліссі. Його світлі, під колір кори навколишнього березняка, ноги тонули в зеленому мосі, на широких лапатих рогах біліли кінці гострих відростків. Він йшов кілька днів долиною Омалу, розшукуючи самицю. У вересневому блакитному небі пролітали табуни пізніх гусей, і їхні тривожні крики збуджували в Сохатого бажання йти слідом за ними. Але чи можна встигнути за небесними мандрівниками!

Сохатий довго нічого не їв. Його широкі ніздрі жадібно втягували вологе лісове повітря, насичене легким хмільним запахом прив'ялого вербового листя, обнюхували стежку, будь-який зустрінутий слід. Увечері, коли зникли денні звуки, вухо Сохатого вловило ледь чутний голос лосихи. Забувши про обережність, кинувся важкий звір назустріч цьому жаданому звуку, із тріском ламаючи гниле ломаччя, дзвінко б'ючись рогами об тонкі стовбури молодих берізок. Вибігши на лісову галявину, він побачив високу світлоногу красуню-лосицю.

Нашорошивши довгі рухливі вуха в його бік, вона спокійно вдивлялась у прибульця. Нарешті цікавість переборола обережність, і вона зробила перший крок назустріч Сохатому.

Які скупі й часом ледве помітні жести, що ними обмінюються тварини! Як уміють вони розуміти вираз очей, інтонації голосу один одного!

Наблизившись до бика, лосиця обнюхала його і, бридливо хуркнувши, неквапом пішла геть. Мов чорна тінь, нечутно ступав за нею Сохатий. Він відчув неприхильність до себе з боку лосиці, але сподівався, що з часом настрій її зміниться. Увійшовши в густу шелюгу, посеред якої бігла звивиста річечка з болотистими грузькими берегами, звірі зупинилися й почали жадібно обгризати вербові пагони з молодим листям. Потім вони

довго лежали, насолоджуючись відсутністю гнуса і ніжачись під бляклим промінням осіннього сонця. З настанням сутінків знову взялися до їжі. Здавалося, ніщо в цьому болотистому непрохідному краї не може загрожувати їхньому щастю. Немов усвідомлюючи свою силу, лосі трималися упевнено й спокійно. Проблукавши цілу ніч, вони полягали в шелюзі лише пізно вранці, підставивши ніздрі легкому вітерцю. Сохатий поклав свою важку рогату голову на плече й чутливо задрімав. Очі його заплющилися, але вуха вловлювали найменший шелест.

Раптом різкий тріск зламаного чагарника і голосне ревіння ведмедя пролунали поблизу. Миттю схопившись на ноги, Сохатий із хропінням втяг у себе повітря, стривожено озирнувся довкола. А лосиця вже билася в смертельних ведмежих обіймах. Напад ведмедя був раптовий. Поки лосі відпочивали, він нечутно підкрався з підвітряного боку й кинувся на сопну лосицю.

Низько нахиливши голову, Сохатий кинувся на допомогу подрузі. З усього розмаху вдарив він рогами ведмедя у спину і відкинув його вбік. Визволена лосиця скочила на ноги і, ледь накульгуючи, побігла в шелюгу. Швидко оговтавшись, ведмідь кинувся на Сохатого, але не так легко було звалити дебелого, повного сили, досвідченого в битвах бика. Оскаженіло стрибаючи, кошлатий намагався зайти до лося ззаду, але Сохатий встигав своєчасно розвернутись і виставити йому назустріч свої гострі роги. Ведмідь силкувався ухопити лося за роги, але кігті зісковзували з їхньої слизької поверхні, гострі відростки впиналися йому в боки. Тоді він надумав осідлати Сохатого, але той щоразу скидав його на землю і топтав копитами. Іноді бику вдавалося спритно підчепити ведмедя рогами й відкинути його в кущі, але кожного разу ведмідь швидко оговтувався і сам намагався загнати Сохатого в бурелом.

Провалюючись у мулистому ґрунті, лось губив рухливість. Дві глибокі рани зяяли на його плечі. З них цебеніла кров. Напружуючи останні сили, Сохатий вибрався з бурелому, вибіг на сухий горб і швидко озирнувся, очікуючи ворога. Тепер у нього під ногами був твердий ґрунт, було на що спиратися під час двобою. Розлючений ведмідь сподівався на швидку

перемогу. Адже в сутичках з лосями він завжди виходив переможцем. Ставши на задні лапи, він обхопив лося за шию і смикнув до землі. Коли б лось упав, перемога ведмедеві була б забезпечена, але Сохатий встояв. Похитуючись від напруги, він кинувся із важкою ношею на шиї до густих дерев. Ударившись головою об стовбур модрини, ведмідь гепнувся на землю і не встиг підвестись, як у груди йому глибоко увійшов, ламаючи ребра, гострий ріг лося. Не даючи ворогові відповзти в кущі, Сохатий високо піднімав передні ноги и щосили бив його копитами. Страшні були удари лосячих копит, вони роздирали ведмежу шкуру і м'язи, ламали йому кістки. Ведмідь уже не виявляв ознак життя, а лють Сохатого не вгамувалася. Лише упевнившись, що переможений ворог нерухомий, бик відійшов убік і відсапався, а потім повільно побрів слідом за лосицею, часто спиняючись і дослухаючись, чи не женеться за ним ведмідь.

З почуттям радісної вдячності зустріла лосиця свого рятівника. Притуляючись одне до одного, попрямували вони до кислого струмка, щоб прийняти цілющі ванни. Швидко гояться рани у звірів. Вилікувалися й лосі.

Настала зима, надовго вкривши землю дрібним сипучим снігом. Лосі вийшли із заболочених лісів на широкі заплави річок, де росло багато молодих верб і осик. Гіллям цих дерев вони мали харчуватися всю зиму. Невдовзі у Сохатого відпав один, а потім і другий ріг. Він став комолий, схожий на лосицю.

У заплаві паслося ще кілька лосів. Іноді вони всі збиралися докупи, утворюючи невеликі табуни. Втрата рогів аж ніяк не обеззброїла Сохатого, і коли на нього одного разу напали вовки, він відбився від них копитами.

Безхмарно минало життя лосів серед білої пустелі. Але ось з'явилися мисливці. Побачивши на мирному пасовиську лосів, вони здалеку відкрили вогонь з гвинтівок і вели його доти, поки один з велетів падав, уражений кулею. Лосі чули звуки далеких пострілів, але вважали, що то

лопаються дерева від морозу. Другого дня під кулями загинув увесь табун. Потім прибув всюдихід, і люди відвезли м'ясо в місто.

Навесні лосиця пішла від Сохатого. В густих хащах молодого модринника в неї народилося двоє телят. Спочатку лосенята відлежувалися, почуваючись непевно на своїх довгих слабеньких ногах, але за кілька днів цілком зміцніли й почали ходити за матір'ю. Не кожен пес тепер міг їх догнати.

Влітку Сохатому завжди вистачало корму, але йому страшенно дошкуляв гнус. Хмари комарів бриніли над ним уночі, вкриваючи спину сірим, як попіл, шаром. Вранці, коли сходило сонце, комарі зникали, але натомість набридливо липла ледь помітна мошва. Вона залазила у вуха й ніздрі, роз'їдала оголену в пахах шкіру. Ополудні мошва зникала, а на змученого Сохатого пікірувала армада великих кровопивць — ґедзів. З басовитим гудінням ширяли вони довкола звіра, боляче кусаючи його. І тоді, зірвавшись з місця нічної стоянки, Сохатий стрімголов мчав до найближчого озера. З якою насолодою занурював вій покусане тіло в прохолодну воду і подовгу ніжився на мілководді! Відпочивши від нестерпного гнуса, Сохатий брався до соковитих водяних рослин. Особливо ласий він був до м'ясистого товстого кореневища лепехи і ніжних пагонів стрілиці. Наївшись і вдосталь накупавшись, він повертався в лісову хащу до наступного дня.

Навряд чи якийсь інший звір зміг би пройти по цих мулистих, грузьких місцях, але широкі копита Сохатого утримували на поверхні його важке тіло, і він майже не провалювався.

Хоч як докучав гнус, все ж на кінець літа тіло бика наливалося жиром, темно-бура довга шерсть вилискувала. З пудових рогів, що виросли за літо, злазила мертва шкіра. Сохатий, щоб позбутися сверблячки, штрикав рогами кущі та молоді деревця, обламуючи гілки та здираючи з них кору.

З настанням осені він знову сповнював ліс важкими зітханнями і стогонами. Хіба могло витримати серце лосиці, почувши ці жалібні заклики? Лишитися байдужою могла б тільки самиця з кам'яною душею. І вона прийшла. Звірі знову блукали разом, і Сохатий оберігав лосицю від небезпек.

Якось на світанку Сохатий із своєю подругою вийшли на лісове озерце, щоб поласувати соковитою травою, і наскочили на табір геологів. Люди зраділи, що звірі самі прийшли до їхніх рук, і почали стріляти. Перша ж куля смертельно поранила Сохатого. Наче розуміючи, звідки загрожує небезпека, він затулив своїм великим тілом лосицю і, повернувши гордовиту красиву голову, увінчану великою короною рогів, у бік людей, що наближалися, дивився на них запамороченим поглядом. А мисливці й далі продовжували стріляти. Коли спорожніли магазини їхніх гвинтівок і настала зловісна тиша, лосиця кинулася убік, густі кущі сховали її. А Сохатий, як і раніше, стояв на старому місці, і тоненькі цівочки крові в глибоких смертельних ран стікали по його грудях.